

Jak skutecznie wprowadzić czas teraźniejszy trybu łączącego na zajęciach z języka hiszpańskiego

MICHAŁ PAWŁOWICZ

Różnice gramatyczne pomiędzy językami stanowią jedną z głównych trudności w akwizycji języka obcego. Szczególnym przypadkiem jest tu tryb łączący w językach romańskich, który nie występuje w języku polskim. Istnieją także różnice w użyciu tego trybu pomiędzy poszczególnymi językami romańskimi, stąd dodatkowa trudność dla uczniów. W używanych obecnie podręcznikach do nauki języka hiszpańskiego znajdują się wyjaśnienia tego zagadnienia oraz różne ćwiczenia, jednak żadna z podręcznikowych propozycji nie jest kompleksowa ani nie wprowadza czasu teraźniejszego trybu łączącego w sposób jasny. W artykule tym zaproponowano efektywny sposób wyjaśnienia czasu *presente de subjuntivo* wraz z odpowiednimi ćwiczeniami.

Niniejsze rozważania podsumowują poszukiwania efektywnego sposobu wprowadzenia czasu teraźniejszego trybu łączącego podczas zajęć z języka hiszpańskiego w liceum. Wnioski tu zawarte opierają się na danych pozyskanych z analiz przeprowadzonych zajęć lekcyjnych w II Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Kazimierza Jagiellończyka w Elblągu, wyników testów oraz konsultacji z nauczycielami języka hiszpańskiego.

Kiedy wprowadzić czas *presente de subjuntivo* i z czym go kojarzyć?

Zgodnie z programem nauczania języka hiszpańskiego dla liceum czas *presente de subjuntivo* powinien zostać wprowadzony po czasie teraźniejszym trybu oznajmującego, którego formy czasownikowe stanowią podstawę dla tworzenia tego czasu. Tryb łączący jest trybem subiektywności, prawdopodobności, hipotezy i życzeń, a jego użycie stawiane jest w opozycji do trybu oznajmującego, będącego trybem obiektywności i wyrażania tego, co realne.

Większość podręczników, np. *Aula Internacional*, *Nuevo Prisma* czy *Descubre curso de español*, proponuje wprowadzenie *subjuntivo* po trybie rozkazującym. Dzieje się tak ze względu na spójność form czasownikowych przeczącej formy trybu rozkazującego oraz czasu teraźniejszego trybu łączącego. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę to, że tryb łączący znajduje się w opozycji do trybu oznajmującego, nie należy budować zbyt silnych skojarzeń z zanegowanym trybem rozkazującym. Kolejnym argumentem jest to, że istnieją także inne czasy w trybie łączącym w języku hiszpańskim, stąd jeszcze większa spójność gramatyczna pomiędzy trybem oznajmującym i łączącym niż między trybem

rozkazującym i łączącym. W trybie oznajmującym istnieją czasy teraźniejsze, przeszłe oraz przyszłe i tak samo jest z trybem łączącym. Budowanie skojarzeń pomiędzy *presente de subjuntivo* a *presente de indicativo* powinno być uzasadnione przykładami w języku polskim i hiszpańskim oraz uzupełnione serią ćwiczeń tworzenia form gramatycznych i ich zastosowania, co opisuję poniżej.

Propozycja efektywnego wprowadzenia *presente de subjuntivo*

1. FAZA WYJAŚNIAJĄCA

Odbywa się poprzez przedstawienie celów zajęć oraz zbudowanie odpowiednich skojarzeń, co częściowo zostało opisane powyżej. Przykładami ekwiwalentnego zastosowania czasu teraźniejszego trybu łączącego w języku polskim są podkreślone części następujących zdań złożonych: *Chcę, żebyś przyszedł* czy też *Nie przypuszczam, aby on wygrał na loterii*. Nauczyciel powinien wytłumaczyć, że w języku polskim są to odpowiednie formy czasownikowe (wyglądające jak formy czasu przeszłego w 3. os.) najczęściej wprowadzane przez spójniki *aby, żeby, abyś, żebyś* i używane w zdaniach wyrażających życzenie lub subiektywną opinię mówiącego (stąd np. początkowe *Chcę...*). W większości przypadków podanie ekwiwalentnych zdań w języku ojczystym ucznia jest wystarczające do prawidłowego zrozumienia, czym jest i kiedy się stosuje tryb łączący. Mankamentem używanych obecnie podręczników do nauki języka hiszpańskiego jest brak przykładów w języku ojczystym uczniów, ponieważ autorzy tych podręczników starają się pisać je jedynie w języku obcym, zgodnie z założeniem, że przyczynia się to do rozwoju umiejętności myślenia w języku obcym i przez to do łatwiejszej komunikacji. Należy dodać, że podanie przykładów ekwiwalentnych wyrażań w języku ojczystym uczniów ma na celu prawidłowe zrozumienie zagadnienia gramatycznego, jakim jest *presente de subjuntivo* – tryb nieistniejący jako kategoria gramatyczna w języku polskim. Uczniowie i nauczyciele są zgodni co do tego, że podawanie podobnych przykładów jest skuteczne i nie wpływa negatywnie na kształtowanie myślenia w języku obcym.

Powtórzenie sposobu tworzenia form czasownikowych w *presente de indicativo*

Ta faza jest niezbędna, by wzmocnić skojarzenie z trybem oznajmującym. Umożliwia także objaśnienie uczniom morfologii form czasownikowych *presente de subjuntivo*. Najbardziej zrozumiałym sposobem okazuje się pisemna odmiana czasowników regularnych z trzech grup, których końcówki koniugacyjne warto napisać kolorowym mazakiem na tablicy. Jest to technika pracy, którą większość

pytanych nauczycieli uznała za najbardziej efektywną ze względu na jasność przypominanych wiadomości.

2. FAZA WYJAŚNIAJĄCA SPOSÓB TWORZENIA FORM CZASOWNIKOWYCH W *PRESENTE DE SUBJUNTIVO* – PISEMNIEM

W tej fazie wykorzystujemy napisane wcześniej formy, skreślając końcówki koniugacyjne z czasu *presente de indicativo* i pisząc obok odpowiednie końcówki z *presente de subjuntivo*. Jest to sposób często wykorzystywany przez nauczycieli i uznawany za efektywny. Stąd decyzja o stosowaniu go do wyjaśniania morfologii czasu *presente de subjuntivo*: na podstawie skojarzeń z formami czasowników z *presente de indicativo*.

3. ODMIANA CZASOWNIKÓW W CZASIE *PRESENTE DE SUBJUNTIVO* – USTNIE

Ten etap jest jednym z ważniejszych ze względu na adaptację poznanych reguł i utworzenie mentalnego schematu odmiany. Jest to niezbędny element przygotowujący do samodzielnego tworzenia form innych czasowników regularnych i ich zastosowania.

4. ODMIANA CZASOWNIKÓW W CZASIE *PRESENTE DE SUBJUNTIVO* – PISEMNIEM

Proponuję tu ćwiczenie w parach *Escribimos cartas*. Jest to forma odmiany czasowników pisemnie na kartkach, które następnie uczniowie przekazują sobie, by sprawdzić poprawność odmiany. Takie ćwiczenie ma na celu nie tylko tworzenie pisemnej odmiany w czasie *presente de subjuntivo*, lecz także odczytanie form czasownika, który został wybrany i napisany przez innego ucznia. W trakcie tego ćwiczenia uczniowie używają form tylko jednego czasu: *presente de subjuntivo*, co przyczynia się do przyswojenia tej kategorii gramatycznej.

5. FAZA WYJAŚNIAJĄCA UŻYCIE *PRESENTE DE SUBJUNTIVO*

W tej fazie proponuję zastosowanie podanego opisowego wyjaśnienia, które przedstawia wszystkie użycia czasu *presente de subjuntivo*. Objasnienia w języku hiszpańskim mają na celu zwiększenie koncentracji uczniów i sprzyjają kształceniu myślenia w języku obcym.

Usos de modo subjuntivo

- 1) **Deseos:** espero que, quiero que, deseo que, ojalá...
Ejemplos: *Espero que llegues. Deseo que coman todo. Pero: Espero llegar a Madrid. Deseamos trabajar menos.*
- 2) **Opini3n subjetiva/consejo:** Es importante que, es

bueno que, es necesario que, es malo que, es extraño que... *Es importante que la gente coma frutas.*

- 3) **Opinión negativa:** no creo que, no pienso que
No pienso que ella gane dinero.
- 4) **Futuro incierto:** *Lo haré cuando llegue a casa.*
- 5) **Oración de relativo – hipótesis:** *Quiero un coche que sea grande y negro.*
- 6) **Emociones/sentimientos:** que bien que, que pena que *Que pena que mi abuela no tenga dinero.*
- 7) **Dudas:** tal vez, quizás, es probable que, puede que *Puede que limpie toda la casa.*
- 8) **Oraciones de finalidad:** *Para que te laves, te compro un jabón.*
- 9) **Concesiva:** *aunque + subjuntivo* (nawet jeśli). *Aunque mi hermano trabaje mucho no tendrá dinero. Atención: aunque + indicativo* (chociaż). *Aunque mi hermano trabaja mucho no tendrá dinero.*
- 10) **Peticiones:** *¿Te importa que abra la puerta? Le pido que compre unas flores para mi madre.*
- 11) **Estilo indirecto con imperativo.** ¡Plancha la ropa! (imperativo directo). *Digo que planches la ropa.*

[Przykładowe zdania utworzono na podstawie serii podręczników *Gramática de uso del español*]

7. TWORZENIE KRÓTKICH WYPOWIEDZI PISEMNYCH Z ZASTOSOWANIEM RÓŻNYCH UŻYĆ *SUBJUNTIVO*

Na podstawie przedstawionego wyjaśnienia uczniowie piszą w zeszytach po jednym przykładzie na każde użycie *presente de subjuntivo*. W ten sposób powstaje 11 przykładów użycia *presente de subjuntivo*. To ćwiczenie jest swoistym uzupełnieniem materiału z obecnie stosowanych podręczników języka hiszpańskiego, które dzielą omówienia różnego użycia *subjuntivo* na mniejsze partie, często pojawiające się w odrębnych jednostkach lekcyjnych. Proponowany przez autorów podział dezorientuje uczniów, którzy oczekują kompleksowego i wyczerpującego podejścia do tematu.

Według uczniów i nauczycieli konieczne jest przedstawienie kompletnej listy użycí tej kategorii. Następnie można podzielić tę listę na mniejsze grupy i stworzyć wypowiedzi tematyczne.

8. TRANSFORMACJA ZDAŃ – USTNIE

Zadanie ma na celu podkreślenie różnic w zastosowaniu *presente de subjuntivo* i bezokolicznika w wyrażeniach przedstawiających opinie, sugestie, zwątpienie. Nauczyciel pisze na tablicy przykładowe wyrażenie z zastosowaniem bezokolicznika oraz jego transformację z użyciem trybu łączącego. Następnie podaje kilka wyrażení do przekształcenia w identyczny sposób przez uczniów. Uczniowie

piszą te zdania w zeszytach. Oto przykład napisany przez nauczyciela:

Es importante comer sano. → Es importante que la gente coma sano.

Ważne jest, by jeść zdrowo. → Ważne jest, by ludzie jedli zdrowo.

9. ZASTOSOWANIE *PRESENTE DE SUBJUNTIVO*

W ZDANIACH I OKREŚLENIE RODZAJU UŻYCIA TEGO TRYBU

Na podstawie faz numer 7 i 8 uczniowie otrzymują karty pracy – znajdują się na nich zdania z podanymi w nawiasach czasownikami, których należy użyć w odpowiedniej formie *presente de subjuntivo*, a następnie określić, jakie użycie zostało zastosowane. Oto przykłady wraz z poleceniem:

Conjuga los verbos entre paréntesis en presente de subjuntivo y después escribe el uso de subjuntivo demostrado por la frase.

1. Queremos que (tú, hablar)
español.

Uso:

2. Es posible que (nosotros, bailar)
esta tarde.

Uso:

3. Mi amigo quiere que le (prestar)
mi coche.

Uso:

10. „KONSTRUKTYWNE” ZADANIE DOMOWE

Ostatnim elementem jest zadanie domowe, a jego „konstruktywność” polega na tworzeniu dłuższej wypowiedzi pisemnej, w której uczniowie wyrażą swoje opinie, życzenia lub zwątpienia na temat zajęć z języka hiszpańskiego.

Wnioski

Związki pomiędzy odpowiednimi formami morfologicznymi oraz zasady użycia czasu *presente de subjuntivo* i *presente de indicativo* uzasadniają rezygnację z wprowadzania czasu *presente de subjuntivo* w relacji z formami czasownikowymi w *imperativo negativo*. Zaproponowane fazy wprowadzania *presente de subjuntivo* wraz z serią ćwiczeń stanowią solidne uzupełnienie materiału z podręczników języka hiszpańskiego w liceum. Opisane w artykule kroki są odpowiedzią na zaobserwowane u uczniów problemy ze zrozumieniem trybu łączącego. Dzięki zajęciom zrealizowanym w przedstawiony sposób uczniowie poprawnie tworzą formy czasowników w czasie *presente de subjuntivo* i stosują go w praktyce.

BIBLIOGRAFIA

- Aragonés, L., Palencia, R. (2009), *Gramática de uso del español. Inicial*, Madrid: Ediciones SM, s. 102–111.
- Aragonés, L., Palencia, R. (2009), *Gramática de uso del español. Intermedio*, Madrid: Ediciones SM, s. 146–153.
- Aragonés, L., Palencia, R. (2009), *Gramática de uso del español. Superior*, Madrid: Ediciones SM, s. 22–128.
- Blanco, R. i in (2011), *Prisma Continúa A2*, Madrid: Edinumen, s. 150–159.
- Cerdeira, P., Gelabert José, M. (2015), *Nuevo Prisma B1*, Madrid: Edinumen.
- Corpas, J., Garmendia, A., Soriano, C., (2015), *Aula internacional 2*, Barcelona: Difusión.
- Hernández Mercedes, P. (2006), *Tiempo para practicar el indicativo y subjuntivo*, Madrid: Edelsa Grupo Didascalia, s. 6–14.
- Komorowska, H. (2002), *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Matte Bon, F. (1992), *Gramática comunicativa del español. Tomo I. De la lengua a la idea*, Madrid: Edelsa.

- Moreno, C. (2008), *Temas de gramática. Nivel superior*, Madrid: SGEL, s. 115–133.
- Owens, R.E. Jr (2012), *Language Development* (8 wydanie), Boston: Allyn & Bacon, s. 229–269.
- Spychała-Wawrzyniak, M. i in. (2017), *Descubre curso de español A2/B1*, Kraków: Draco.

NETOGRAFIA

- Centro Virtual Cervantes <cvc.cervantes.es/ENSEÑANZA/biblioteca_ele/plan_curricular/niveles/02_gramatica_inventario_b1-b2.htm>, [dostęp: 03.11.2018].

MICHAŁ PAWŁOWICZ Nauczyciel języka francuskiego i hiszpańskiego, doktorant Wydziału Filologicznego UG. Jego zainteresowania naukowe to: psycholingwistyka, socjolingwistyka, translatoryka, metodyka nauczania języka francuskiego i hiszpańskiego.